

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH - SAMARALI BOSHQARUVNING MUHIM OMILI SIFATIDA

Mo'minov Bahodir Murodilloyevich

Toshkent shahar Puchon Universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarining kommunikativ kompetensiyasi ularning boshqaruv faoliyatida tutgan o'rni va ahamiyati yoritilgan. Ta'lim tashkilotini samarali boshqarishda rahbarning muloqot qilish madaniyati, pedagogik jamoa bilan o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish, ota-onalar va keng jamoatchilik bilan konstruktiv aloqalar o'rnatish ko'nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish jarayonida zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, psixologik va pedagogik omillarning ta'siri tahlil qilingan. Maqolada rahbar shaxsiy fazilatlarini, samarali muloqot texnologiyalari hamda kasbiy kompetensiyani rivojlantirish yo'llari bo'yicha ilmiy-nazariy asoslar keltirilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlari boshqaruv salohiyatini oshirish va ta'lim jarayonini sifatli tashkil etishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, rahbar, boshqaruv, kommunikativ kompetensiya, samarali muloqot, pedagogik jamoa, hamkorlik, ta'lim sifati, rahbarlik faoliyati, boshqaruv salohiyati.

Annotation: This article highlights the role and importance of communicative competence of preschool education leaders in their management activities. Effective management of an educational institution largely depends on the leader's communication culture, the ability to establish cooperation with the pedagogical staff, and to build constructive relations with parents and the wider community. The study analyzes the influence of modern management approaches as well as psychological and pedagogical factors in the development of communicative competence. The article also presents theoretical foundations regarding the leader's personal qualities, effective communication technologies, and ways to improve professional competence. The findings contribute to enhancing the management capacity of preschool education leaders and improving the quality of the educational process.

Keywords: Preschool education, leader, management, communicative competence, effective communication, pedagogical team, collaboration, quality of education, leadership activity, management capacity.

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimida boshqaruv sifatini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish, rahbar shaxsining kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ayniqsa,

maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlari nafaqat ta'limiy jarayonni, balki tarbiyaviy, tashkiliy va ijtimoiy muhitni ham samarali boshqarishda yetakchi o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, rahbarning kommunikativ kompetensiyasi – ya'ni o'z fikrini aniq ifoda etish, samarali muloqot o'rnatish, ijtimoiy-psixologik muhitni boshqarish qobiliyati – samarali boshqaruvning asosiy omillaridan biridir.

Asosiy qism

1. Kommunikativ kompetensiyaning mohiyati

Kommunikativ kompetensiya – bu shaxsning jamiyatda samarali muloqot qilish, o'zaro anglashuvni ta'minlash va muammolarni muloqot orqali hal etish qobiliyatidir. Rahbar uchun bu kompetensiya:

- qarorlar qabul qilish jarayonida xodimlar bilan ochiq muloqot yurita olish, samarali boshqaruv qarorlarni yakka tartibda emas, balki jamoa fikrini hisobga olgan holda qabul qilishni talab etadi. Rahbar o'z qarorlarini xodimlarga tushunarli, mantiqiy va asosli qilib yetkazishi, ularning taklif va e'tirozlarini tinglashi muhimdir. Bunday yondashuv nafaqat xodimlarning mas'uliyatini oshiradi, balki ularning tashabbuskorligini rag'batlantiradi. Natijada qarorlar jamoa tomonidan qo'llab-quvvatlanadi va tezroq hayotga tatbiq etiladi.

- nizoli vaziyatlarni ijobiy hal etish, har qanday jamoada qarama-qarshiliklar, kelishmovchiliklar bo'lishi tabiiy hol. Maktabgacha ta'lim muassasasida bu vaziyatlar ko'pincha pedagoglar o'rtasida, ota-onalar bilan muloqotda yoki tashkiliy masalalarda kuzatiladi. Rahbarning vazifasi – nizolarni kuchaytirmasdan, aksincha, ularni konstruktiv muloqot orqali bartaraf etishdir. Samarali kommunikatsiya yordamida muammoning asl sababini aniqlash, tomonlarning manfaatlarini uyg'unlashtirish va barcha uchun maqbul bo'lgan yechim ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

- jamoada sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni yaratish, rahbar jamoaning ruhiy iqlimini boshqaruvchi shaxs hisoblanadi. U adolatli, ochiq va samimiy munosabatlari bilan xodimlarda ishonch uyg'otishi, doimiy qo'llab-quvvatlash va rag'bat berish orqali ijobiy muhit yaratishi lozim. Sog'lom ijtimoiy-psixologik muhit mavjud bo'lgan jamoada pedagoglarning motivatsiyasi yuqori bo'ladi, ijodiy tashabbuslar ortadi va ish samaradorligi oshadi. Bunday muhit, shuningdek, tarbiyalanuvchilarning rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

- ota-onalar, pedagoglar va jamoatchilik bilan samarali hamkorlik qilishni anglatadi, Maktabgacha ta'lim muassasasining muvaffaqiyati nafaqat ichki boshqaruv, balki tashqi hamkorlikka ham bog'liqdir. Rahbar ota-onalar bilan muntazam ravishda muloqot olib borishi, ularni muassasa faoliyatiga jalb etishi, pedagoglar bilan hamkorlikda ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishi zarur. Shuningdek, mahalla faollari, tibbiyot xodimlari va boshqa jamoatchilik vakillari

bilan hamkorlik muassasa faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini oshiradi. Bu orqali bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratiladi. [1].

Maktabgacha ta'lim tizimi pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlashda rahbar shaxsining kasbiy va kommunikativ kompetensiyasiga alohida e'tibor qaratadi. Chunki rahbar faoliyati nafaqat tashkiliy-boshqaruv vazifalari bilan, balki pedagoglar jamoasi, tarbiyalanuvchilar ota-onalari hamda turli ijtimoiy hamkorlar bilan samarali muloqot olib borish bilan ham bevosita bog'liqdir. Shunday ekan, rahbarning kommunikativ kompetensiyasi maktabgacha ta'lim muassasasining rivojlanish darajasi va ta'lim-tarbiya jarayonining sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Avvalo, rahbar nutq madaniyatiga ega bo'lishi zarur. Bu fikrni mantiqan izchil, aniq va tushunarli shaklda bayon etish, rasmiy hujjatlar, yig'ilishlar hamda jamoa bilan muloqotda adabiy til me'yorlariga qat'iy rioya qilishni anglatadi. Nutq madaniyati rahbarning ijtimoiy obro'sini oshiruvchi asosiy omillardan biridir[2].

Shuningdek, samarali rahbar faol tinglash ko'nikmalarini egallagan bo'lishi lozim. Faol tinglash suhbatdoshning fikrlarini diqqat bilan qabul qilish, zarur hollarda savollar orqali aniqlik kiritish va muloqotda konstruktiv javob qaytarishni talab etadi. Bu jarayon jamoada o'zaro ishonch muhitini shakllantirishga xizmat qiladi[3].

Rahbarning kommunikativ kompetensiyasida empatiya ham alohida ahamiyat kasb etadi. Empatiya yordamida rahbar suhbatdoshning his-tuyg'ularini anglay oladi, o'zini uning o'rniga qo'yib ko'radi va mos tarzda munosabat bildiradi. Natijada jamoada hamkorlik va o'zaro hurmat tamoyillari kuchayadi[5].

Bundan tashqari, rahbar ishonchli kommunikatsiyani amalga oshira olishi kerak. Ochiqlik, samimiylik va halollik tamoyillariga asoslangan muloqot rahbar va jamoa a'zolari o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlaydi, bu esa muassasaning tashkiliy faoliyatini samarali yuritishda muhim omil sanaladi[6].

Zamonaviy sharoitda rahbarning axborot texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasi ham katta ahamiyatga ega. Elektron pochta, onlayn platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va turli axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish rahbar faoliyatida tezkor, aniq va qulay muloqotni ta'minlaydi. Bu esa boshqaruv jarayonining samaradorligini oshiradi[7].

Shuningdek, rahbar shaxsida konfliktologik kompetensiya, ya'ni nizoli vaziyatlarda to'g'ri pozitsiya tanlash, murosaga erishish va konstruktiv yechimlarni topa olish qobiliyati ham shakllangan bo'lishi kerak. Bu ko'nikma jamoa barqarorligini saqlashda muhim o'rin tutadi[8].

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining kommunikativ kompetensiyasi nutq madaniyati, faol tinglash, empatiya, ishonchli muloqot, axborot texnologiyalaridan foydalanish, konfliktologik yondashuv va

ta'sirchan nutq ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Mazkur kompetensiyalar rahbarning kasbiy samaradorligini oshirish bilan birga, ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning metodik yondashuvlari

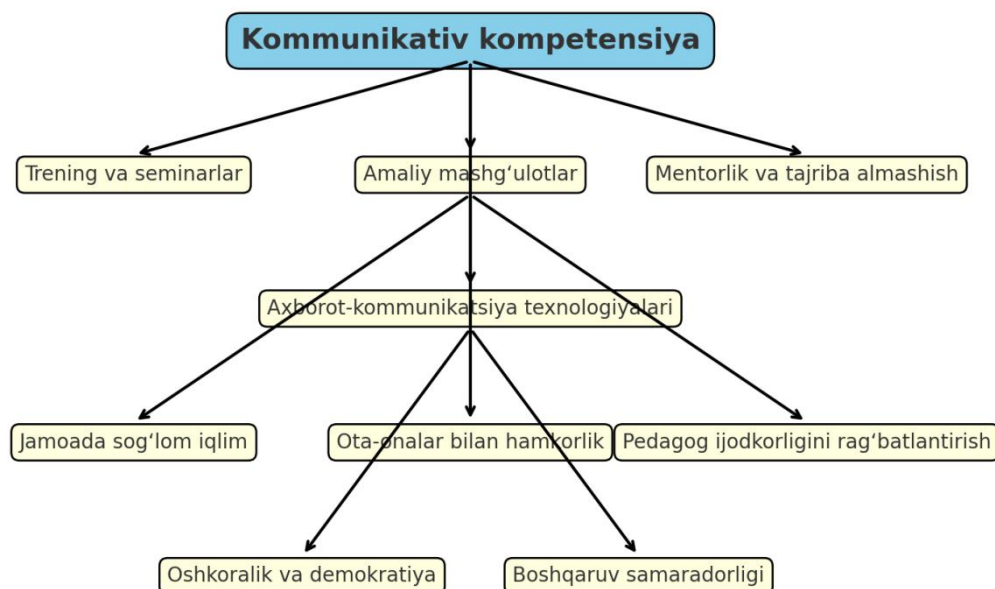
Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish jarayoni maxsus metodik yondashuvlarni talab etadi. Bu jarayonda rahbar shaxsida muloqot madaniyati, psixologik ta'sirchanlik, hamkorlikni yo'lga qo'yish va konfliktlarni hal etish ko'nikmalari bosqichma-bosqich rivojlantiriladi.

Treninglar va seminarlar rahbarlarning kommunikativ malakasini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ular rahbarlarga samarali muloqot texnikalarini, psixologik ta'sir usullarini va konfliktologiya bo'yicha zaruriy bilimlarni o'zlashtirish imkonini beradi[9].

Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar orqali rahbarlar vaziyatli mashqlar, rolli o'yinlar yordamida turli kommunikativ vaziyatlarni modellashtirib, nutq madaniyatini va muomala madaniyatini takomillashtiradilar.

Mentorlik va tajriba almashish tizimi esa ilg'or rahbarlarning tajribasini yosh mutaxassislariga yetkazishda samarali vosita hisoblanadi. Bu usul nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki rahbarlik madaniyatini ham o'rgatishga xizmat qiladi.

Yana bir muhim metod – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishdir. Masofaviy muloqot, onlayn yig'ilishlar, raqamli boshqaruv tizimlari orqali rahbarlar zamonaviy talablarga mos ravishda samarali aloqani yo'lga qo'yadilar[10].

1.1-rasm; Kommunikativ kompetensiya

Kommunikativ kompetensiyaning samarali boshqaruvdagi o'rni

Rahbarning kommunikativ kompetensiyasi maktabgacha ta'lim muassasasida boshqaruv samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. U nafaqat jamoa a'zolari, balki ota-onalar va boshqa hamkorlar bilan barqaror aloqalarni yo'lga qo'yishga yordam beradi.

Birinchidan, kommunikativ kompetensiya jamoada sog'lom iqlimni yaratadi, bu esa o'zaro hurmat va ishonch muhitini mustahkamlaydi. Ikkinchidan, rahbarning to'g'ri muloqoti ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yadi, bu esa ta'lim-tarbiya jarayonida birgalikdagi mas'uliyatni oshiradi[11].

Bundan tashqari, samarali kommunikatsiya pedagoglarning ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi, ularni yangilikka intilishga undaydi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish jarayonida oshkoralik va demokratik tamoyillar kuchayadi, bu esa boshqaruvda shaffoflikni ta'minlaydi.

Natijada, rahbarning kommunikativ kompetensiyasi muassasa boshqaruv samaradorligini orttiradi, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishga sharoit yaratadi va ta'lim sifati yuksalishiga xizmat qiladi[12].

1.1-jadval

Yo'nalish	Metodik yondashuvlar	Kutiladigan natijalar
Kommunikativ kompetensiyani shakllantirish	- Trening va seminarlar- Amaliy mashg'ulotlar- Mentorlik va tajriba almashish- Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari	Rahbarlarda nutq madaniyati, muloqot texnikalari, hamkorlik va zamonaviy boshqaruv ko'nikmalari rivojlanadi
Kommunikativ kompetensiyaning boshqaruvdagi o'ri	- Jamoada sog'lom iqlim yaratish- Ota-onalar bilan hamkorlik- Pedagoglarning ijodkorligini rag'batlantirish- Qaror qabul qilishda oshkoralik- Samaradorlikni oshirish	Jamoaviy hamkorlik mustahkamlanadi, boshqaruv jarayoni shaffoflashadi, muassasa samaradorligi ortadi

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Bu nafaqat rahbarning shaxsiy sifatlarini yuksaltiradi, balki butun ta'lim muassasasining samarali boshqaruviga, sog'lom ijtimoiy muhit yaratishga ham xizmat qiladi. Shunday ekan, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishni tizimli ravishda yo'lga qo'yish - samarali boshqaruvning muhim omili sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari.
2. Karimova V. M. "Muloqot psixologiyasi". – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Mavlonova R. "Ta'lim muassasalarida boshqaruv psixologiyasi". – Toshkent: Fan, 2019.
4. Hodge K., Varathan P. "Leadership and Communication in Educational Management". – London: Routledge, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli qarori. – Toshkent, 2016.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4312-sonli qarori. – Toshkent, 2019.
7. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
8. Xasanboeva O., Raxmonqulova N. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2018.
9. To'xliyeva Sh. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: "Ilm Ziyos", 2020.
10. Jalolova F., Abduraxmonova M. Muloqot psixologiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" nashriyoti, 2017.
11. Zokirova D. Pedagogik kommunikatsiya va rahbarlik mahorati. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
12. Murodova M. Boshqaruv psixologiyasi. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021.